

*Queremos una economía
socializada, en donde la tierra,
las fábricas, las viviendas, los
medios de transporte cesen
de ser monopolio particular y
pasen a ser propiedad colectiva
de la comunidad entera.*

Diego Abad de Santillán, 1936

L'ECONOMIA COL·LECTIVITZADA DE LA REVOLUCIÓ

A 90 anys de les collectivitzacions de 1936, una economia socialitzada al servei del poble

L'Agrupament Indústria làctica socialitzada va acoblar quinze grans empreses i petits productors que tractaven 135.000 litres de llet diaris, i que repartien a centres locals de refredament com aquest de Mollet del Vallès. Visita del cònsol mexicà el 13 d'agost de 1937 a la Central lletera de Mollet.

Marc Dalmau Torvà
La Ciutat Invisible
@ciutatinvisible

El 19 de juliol de 1936, enguany farà 90 anys, les classes obres i populars catalanes aixecades en armes van saber aturar el cop d'estat militar contra la República. La força abassegadora d'aquell gest de resistència es traduí, ja durant aquell *curt* estiu, en una de les revolucions socials i polítiques més significatives de la història contemporània. La transmutació revolucionària, sovint omesa per la historiografia, es materialitzà en pocs mesos en la col·lectivització generalitzada de l'economia. Un procés proletari, impulsat des de la base, que propicià una transformació socioeconòmica sense precedents, que passà de la col·lectivització espontània dels mitjans de producció a la seva legalització. Un full de ruta planificat cap a la socialització integral de l'economia i de la riquesa social sota control obrer, mitjançant l'anomenada nova economia i el pla de transformació socialista del país.

El seu estudi és una acció contra la desmemòria, una font d'inspiració i una alternativa, històricament demostrada, de les possibilitats de democratització econòmica davant la disjuntiva, aparentment inevitable, entre el capitalisme de mercat i l'estatalització de l'economia.

ATURAR EL COP PER INICIAR LA REVOLUCIÓ

Abans d'entrar en els avatars del procés, és necessari comprendre com aquella capacitat transformadora no s'hauria produït sense la densa tradició organitzativa (sindicats, ateneus, mútues i cooperatives) i la llarga experiència de lluita de les dècades anteriors. Quan arribà el 18 i 19 de juliol, el protagonisme obrer en aturar el cop fou de tal magnitud que les forces republicanes, amb Companys al capdavant, cediren immediatament la sobirania als Comitès de Defensa de fàbrica i de barriada. En aquell moment, l'anarcosindicalisme de la Confederació Nacional del Treball (CNT) era preponderant, amb uns 600.000 militants. A més, el proletariat, organitzat en consells d'obres i soldats, constituïa l'única força majoritària capaç d'ésser mobilitzada per anar a alliberar Saragossa, posar el cos i fer front al feixisme. Aleshores, molts d'ells, treballadors manuals i autodidactes, en lloc d'imposar els seus interessos immediats, van conjuminar una solució de confluència amb altres sectors sindicals i polítics (classes mitjanes i petita burgesia), tot adaptant-se a les necessitats d'un context de guerra civil, que agreujava la crisi econòmica del model de desenvolupament industrial.

Durant aquells dies, en un exercici de responsabilitat històrica, fruit de l'excepcionalitat i amb un mínim denominador comú, aturar el feixisme, nasqueren els organismes de la revolució. El 21 de juliol es constituí el Comitè Central de Milícies Antifeixistes que articulava la mobilització miliciana, el Comitè Central de Proveïments i les Patrulles de Control. El 27 es creà el Comitè –després Consell– de l'Escola Nova Unificada (CENU), i a l'agost es crearen la Comissió d'Indústries de Guerra i el Consell d'Economia de Catalunya, l'organisme econòmic de la revolució. Fou d'aquella manera com la revolució proletària, no sense renúncies i fortes discrepàncies dins el món llibertari –entre els comitès de base i els superiors–, es convertí en una revolució col·lectivista d'emancipació social.

El primer bus construït per la col·lectivitzada Companyia General d'Autobusos el 1936.

LA COL·LECTIVITZACIÓ GENERALITZADA

L'endemà mateix de la revolució, el dilluns 20 de juliol, el Comitè Regional de la CNT feu una al·locució a la ràdio demanant als treballadors i treballadores, especialment als del ram de l'alimentació, que es reintegressin a la feina per garantir els béns bàsics de supervivència. Una setmana més tard, la majoria d'obres no mobilitzats a les milícies ja s'hi havien reincorporat. El primer que constataren fou l'abandonament de les fàbriques i la fugida de molts propietaris, directius i tècnics, amb tot el seu capital. La gran burgesia –els March, Cambó, Bertran– representada per la Cambra de la Propietat, el Foment del Treball Nacional, l'Institut de Sant Isidre o les cambres d'indústria, havien fugit perquè havien finançat i donat suport a la sublevació militar.

Durant els dies posteriors, els i les treballadores posaren a funcionar les fàbriques i unitats de producció pel seu compte, sota control sindical i obrer. En els moments inicials, foren els comitès sindicals, majoritàriament de la CNT però també de la UGT, els qui prengueren la gestió i les funcions tecnoadministratives, i de forma assembleària en decidiren la col·lectivització. Aixecaven acta d'incautació, feien un balanç-inventari i establien una comptabilitat nova. L'activitat ordinària es reprengué gràcies a l'experiència d'ofici, el saber fer i els coneixements pràctics acumulats. L'assemblea general passà a ser l'òrgan sobirà, en la qual, per democràcia directa, es dirimia sobre el funcionament i gestió de la producció: retribucions, horaris o l'elecció del comitè.

En un temps rècord, els metal·lúrgics crearen del no-res tota una indústria de guerra col·lectivitzada (blindatge de vehicles, ambulàncies, explosius...). Ho feren empreses importants com la Maquinista Terrestre i Marítima o la Hispano Suïsa, en un conjunt de 500 fàbriques, amb entre 50.000 i 80.000 treballadors/es. De seguida també es posà a funcionar el transport públic: metro, ferrocarrils, tramvies, autobusos i taxis. Així com els centres de producció i distribució d'electricitat, llum i força, la Societat General d'Aigües de Barcelona o la companyia del gas. El Port de

Barcelona, la Companyia Transatlàntica, la petrolífera CAMPSA o la telefònica (Bell) foren també col·lectivitzades. I això no passà només als sectors clau, sinó que fou generalitzat a tots els rams: la indústria òptica, la construcció o la fusta, i també als serveis: de les barberies als grans magatzems, del ram alimentari (lleteries, pastes, vins) als escorxadors i mercats municipals; cafès, bars i restaurants, hotels, comerços, venda ambulant, espectacles (cinemes, teatres, sales de ball i de concert).

La conversió del capital privat en capital col·lectiu que implicava la col·lectivització no volia dir que els béns dels antics patrons passessin a mans dels treballadors, sinó que aquells en feien usdefruit i el mencionat capital i la seva propietat passaven a ser adscrits al patrimoni col·lectiu de la societat. Aquella era la diferència fonamental entre la col·lectivització i l'estatalització, i per aquest motiu, no sense debat, s'optà per no indemnitzar els antics patrons. Eren els productors mateixos els que vetllaven per la mancomunió de la riquesa i la realització de l'interès general de l'economia sota control sindical.

També foren col·lectivitzats serveis bàsics com la distribució alimentària, l'educació o la sanitat. Les terres, granges i finques de la majoria de municipis foren posades sota control dels sindicats i col·lectivitats agrícoles. La gran indústria tèxtil, amb milers de treballadores, també fou massivament col·lectivitzada i reorientada cap a la indústria de guerra. Tot i que no sense problemes. Moltes comptaven amb capital multinacional i això en dificultava la col·lectivització. A més, el context condicionava l'activitat: el bloqueig d'entrada de matèries primeres, la falta d'or i de divises per pagar les exportacions –sota el control del govern de la República– i la reducció a la meitat del mercat de venda i de la plantilla, degut a la guerra. En realitat, l'únic sector que no fou col·lectivitzat i que es limità a estar sota control obrer fou la banca, cosa que perjudicà estratègicament el desenvolupament de l'economia col·lectivitzada.

CAP A LA SOCIALITZACIÓ INTEGRAL DE L'ACTIVITAT ECONÒMICA

En aquell festival revolucionari, la col·lectivització integral era un pas imprescindible, però no suficient per consolidar la revolució econòmica col·lectivista. L'autogestió era un mitjà per assolir una finalitat: la posada en comú dels mitjans de producció i distribució cap a la socialització integral de l'economia i la riquesa social. Socialització de la gran indústria, del comerç i dels transports, amb la transferència als sindicats de l'usdefruit dels mitjans de producció i canvi socialitzats. Un règim econòmic coordinat basat en l'absència de lucre, la solidaritat comuna i la propietat social, que partia del programa i de la mateixa estructura dels sindicats d'indústria.

Des dels primers mesos de la revolució, hi hagué la creació d'agrupacions o acoblaments d'empreses col·lectivitzades *de facto* en una localitat, fins a la socialització integral de tot un sector. Es crearen així l'Agrupament de la Indústria Flequera –708 fleques a Barcelona–, el de la Indústria Gastronòmica o el de la Construcció –11.000 treballadors–. La fusta socialitzada –entre 6.000 i 8.000 treballadors, l'Agrupació de la Indústria fabril de Badalona i el seu radi, la Indústria Col·lectivitzada de Miralls, Cristalls i Vidres Plans –600 treballadors i 100 centres de treball–; la Col·lectivitat

La fusta socialitzada de Barcelona es creà amb gran rapidesa. El desembre de 1936 comptava amb 3.000 treballadors i una any més tard agrupava entre 7.000 i 8.000 obrers. Al carrer Galileu hi havia el Taller Confederal d'Ebanisteria, que comptava, a més, amb serveis per als treballadors (instal·lacions esportives, piscina, dutxes, biblioteca).

Òptica, la Foneria Col·lectivitzada, l'Agrupació d'Establiments de Barberia i Perruqueria Col·lectivitzats –235 establiments– o els Espectacles Públics Socialitzats. De la mateixa manera, a escala nacional, es crearen la Col·lectivitat Catalana del Zinc, l'Agrupació de Productors de Maquinària i Material Frigorífic, la Col·lectivitat Catalana de la Sal, la Col·lectivitat Catalana del Plom, els Serveis de Gas Unificats de Catalunya o els Serveis Elèctrics Unificats de Catalunya.

El procés no fou perfecte i, més enllà de la cruesa del context, comptà amb limitacions. La poca preparació tècnica i administrativa, l'excessiva burocratització o, fins i tot, l'aparició de fenòmens com el neocapitalisme obrer –la perversa competència entre empreses col·lectivitzades–, que intentava resoldre la socialització. No obstant això, el cert és que la majoria de l'economia catalana fou col·lectivitzada i, tot i que és difícil establir una xifra exacta, es calcula que representà un 70% del total, unes 4.500 empreses i unes 600 agrupacions, que incloïen entre 5.000 o 6.000 empreses més, de tot el territori. La nova economia socialitzada fou una experiència excepcional i única de col·lectivització massiva de les necessitats, al servei del poble.

Diagrama organitzatiu de l'Agrupament Col·lectiu de la Construcció de Barcelona.